

Älgbostad

Arkeologisk utredning och
förundersökning i avgränsande syfte

RAÄ-nr Turinge 470:1
Älgbostad 1:11, 1:171, 1:243 m.fl.
Turinge socken
Nykvarns kommun
Stockholms län
Södermanland

Britta Kihlstedt och Ellinor Sabel

Älgbostad

Arkeologisk utredning och
förundersökning i avgränsande syfte

RAÄ-nr Turinge 470:1
Älgbostad 1:11, 1:171, 1:243 m.fl.
Turinge socken
Nykvarns kommun
Stockholms län
Södermanland

Britta Kiblstedt och Ellinor Sabel

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

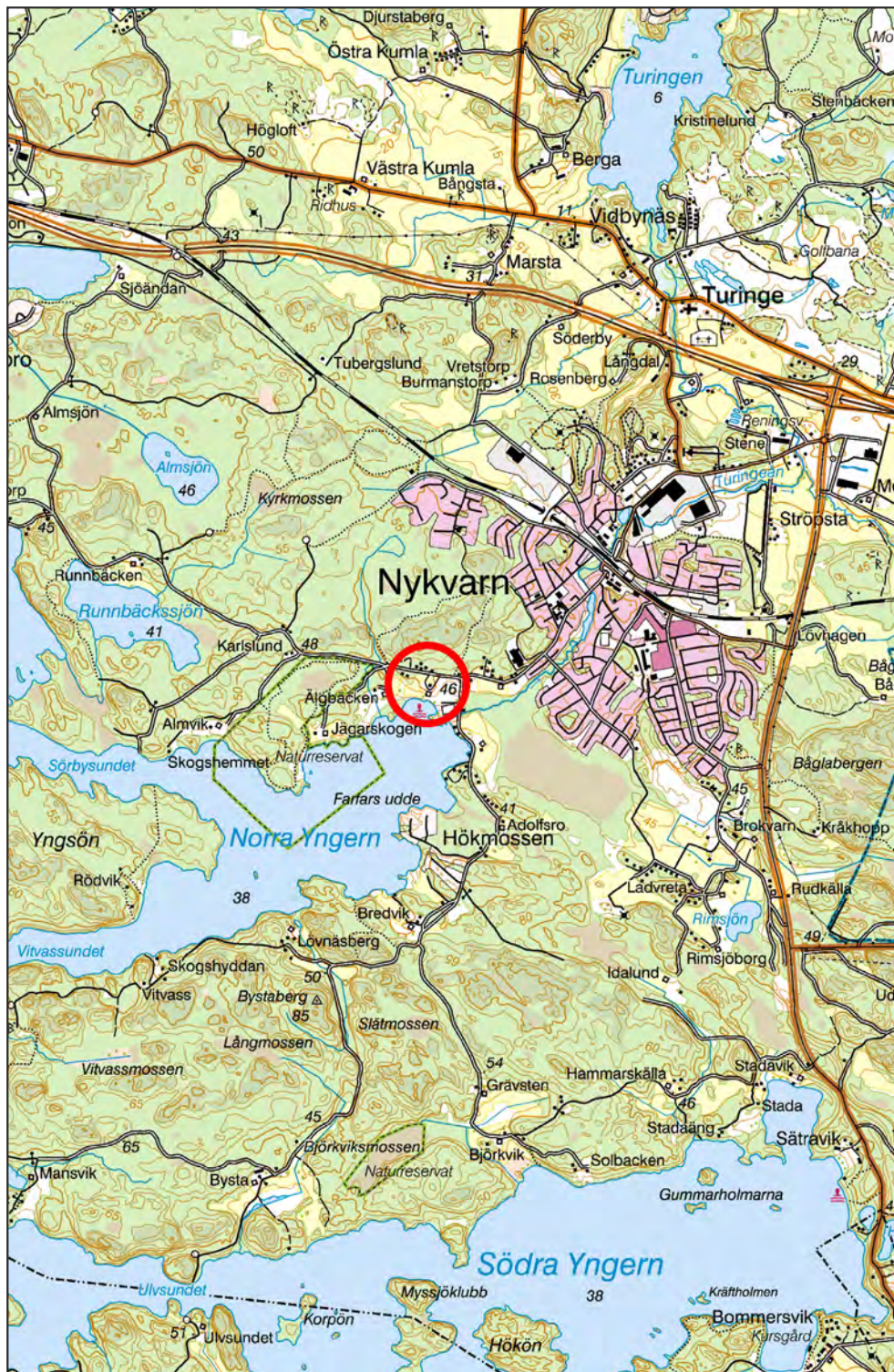
© Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-458-0
Tryck: Just Nu, Västerås 2015.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning.....	7
Utredningen.....	7
Bakgrund.....	7
Syfte och metod	7
Utredningens resultat.....	8
Södra delen.....	8
Norra delen	8
Tolkning och utvärdering	10
Förundersökningen	11
Bakgrund.....	11
Syfte, metod och genomförande.....	11
Förundersökningens resultat	12
Lagerförhållanden	12
Anläggningar.....	12
Fynd	13
Utbredning och avgränsning.....	14
Tolkning och utvärdering	15
Referenser.....	16
Tekniska och administrativa uppgifter	17
Bilagor.....	18
Bilaga 1. Schakttabell, utredningen	18
Bilaga 2. Fyndtabell, utredningen	19
Bilaga 3. Schakttabell, förundersökningen.	20
Bilaga 4. Anläggningstabell, förundersökningen	22
Bilaga 5. Fyndtabell, förundersökningen	23
Bilaga 6. Schaktplaner, förundersökningen.	24

Figur 1. Utdrag ur digitala Terrängkartan. Platsen för utredningen och förundersökningen är markerad med en röd ring. Skala 1:50 000.

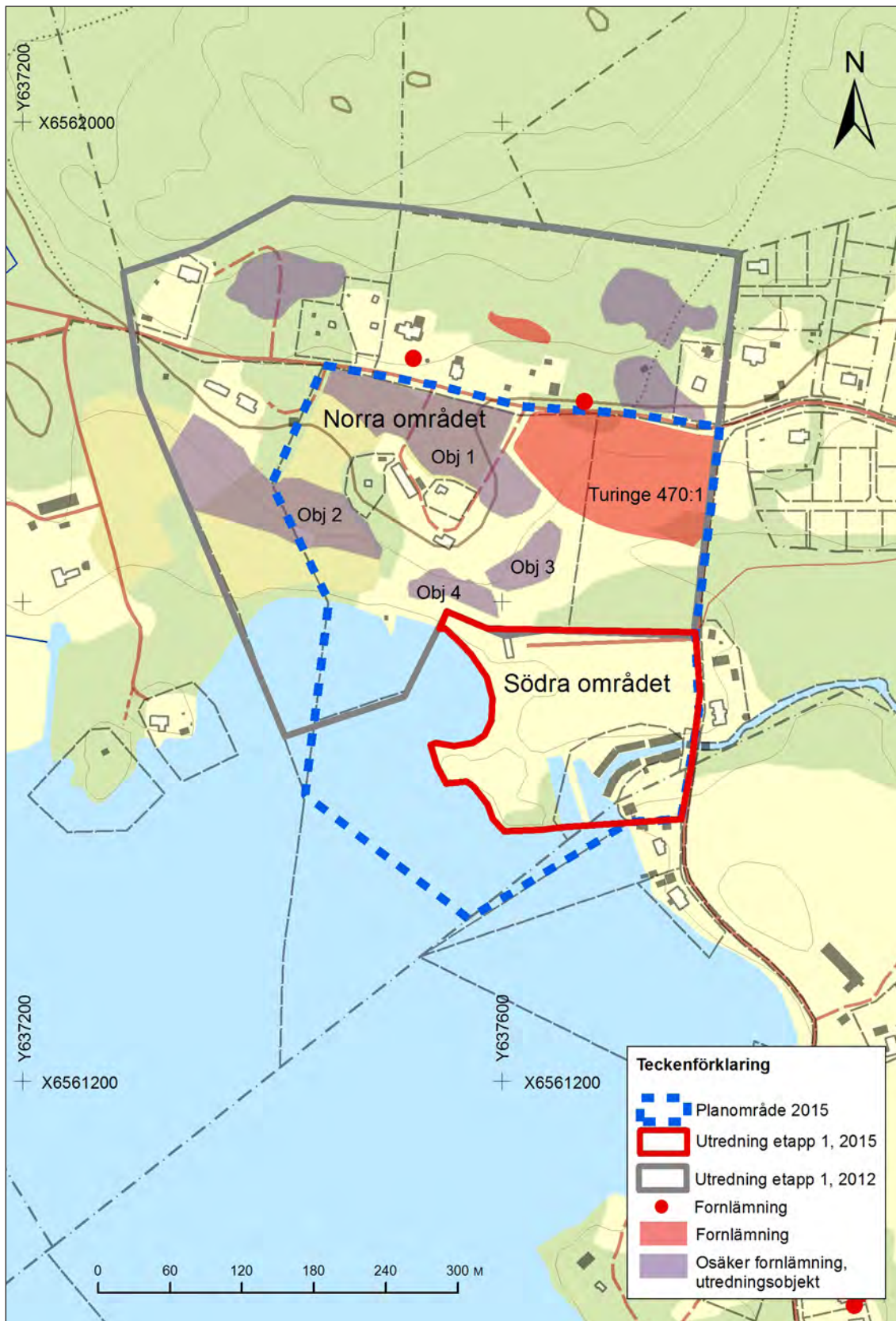
Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning och en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte i anslutning till fastigheten Älgbostad i Turinge socken (figur 1). Anledningen var kommande detaljplaneläggning. Syftet var dels att klarlägga om okända fornlämningar finns inom planområdet, dels att avgränsa en tidigare registrerad boplat, Turinge 470:1.

Den södra delen av utredningsområdet visade sig vara hårt utsatt för markarbeten och inga lämningar av antikvariskt intresse bedömdes kunna finnas kvar här.

Inom områdets norra del har en arkeologisk utredning etapp 1 tidigare gjorts. Vid detta tillfälle markerades flera områden som möjliga lägen för under mark dolda boplatlämningar (Kihlstedt 2012a). Inom ramen för den nu aktuella utredningen kontrollerade fyra av dessa lägen, Objekt 1–4, genom att sökschakt upptogs. Inom Objekt 1–3 påträffades inget av antikvariskt intresse. Inom Objekt 4 framkom ett fragment bearbetad kvarts. Inga ytterligare fynd eller lämningar påträffades dock i närheten, varför fyndet klassas som en ”fyndplats”. Vår bedömning är därmed att platsen inte utgör en fornlämning och att inga ytterligare åtgärder är motiverade. Det är dock Länsstyrelsen som beslutar om eventuella fortsatta arkeologiska insatser.

Syftet med förundersökningen var att avgränsa den tidigare registrerade stenåldersboplaten Turinge 470:1. I de schakt som upptogs inom fornlämningen framkom glest spridda lämningar i form av nio anläggningar, härdat grovar och stolphål varav en del var osäkra, och ett mindre antal fynd. Fynden består av ett 10-tal krukskärvor av tidigneolitisk karaktär och fem stenföremål. Att lämningarna var så sparsamma bedöms vara ett resultat av att området varit odlat under lång tid och att boplatlagren därmed blivit kraftigt skadade. En ny avgränsning av boplaten har gjorts, främst baserad på utbredningen av anläggningar och fynd, men också med visst stöd av topografi och jordartsförhållanden.

Figur 2. Översiktskarta över området med det södra respektive norra utredningsområdet markerat samt intilliggande fornlämningar och boplatslägen/utredningsobjekt. Centralt mellan objekt 1–4 ligger gården Älgbostad. Underlag: Fastighetskartan i skala 1:5 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård har i maj och juni 2015 utfört en arkeologisk utredning samt en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte i anslutning till fastigheten Älgbostad i Turinge socken, Nykvarns kommun. Området ligger vid sjön Yngern cirka 1 kilometer sydväst om Nykvarns centrum (figur 1). Både utredningen och förundersökningen föranleddes av planerad detaljplaneläggning inför förtätning av bebyggelse. De arkeologiska insatserna har föregåtts av beslut från Länsstyrelsen i Stockholms län. För kostnaderna svarade Nykvarns kommun.

Det aktuella detaljplaneområdet är cirka 10 hektar stort och innefattar en norra och en södra del. I den norra delen utfördes en arkeologisk utredning etapp 1 år 2012 medan den södra delen inte tidigare har utretts. Den södra delen har därför omfattats av utredning etapp 1 och 2, medan den norra delen endast omfattats av en utredning etapp 2. Den fornlämning som har förundersökts för att säkrare kunna avgränsas är en stenåldersboplats, Turinge 470:1, som ligger i den norra delen av planområdet (figur 2).

Nedan redovisas översiktligt först resultatet från utredningens olika moment och därefter resultatet från den avgränsande förundersökningen. Detaljerade planer och beskrivningar återfinns i bilaga 1–6. För utförande och rapportering av utredningen svarar Ellinor Sabel och för förundersökningen Britta Kihlstedt.

Utredningen

Bakgrund

Den arkeologiska utredningen från 2012 omfattade ett 16 hektar stort område, inom vilket den norra delen av det nu aktuella utredningsområdet ingick. Sammanlagt beskrevs 13 objekt inom området (Kihlstedt 2012a). Fyra fornlämningar (gravar, gravfält och en boplats) var redan registrerade i det digitala fornlämningsregistret (FMIS). Till dessa tillkom en övrig kulturhistorisk lämning (ett gränsmärke) samt ett bevakningsobjekt, vilket utgörs av den äldre tomten för gården Älgbostad. Sju boplatslägen dokumenterades, varav fyra ligger i det område som denna utredning och rapport omfattar. För en utförligare redogörelse över områdets historia och fornlämningsbild hänvisas till den nämnda rapporten från utredningen som gjordes 2012.

Länsstyrelsen bedömde att en arkeologisk utredning etapp 2 behövde göras för att fastställa om de fyra boplatslägena inom det nu aktuella planområdet utgör fornlämningar eller inte, samt att en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 skulle göras inom den södra delen av planområdet som inte tidigare utretts. Den norra delen av utredningsområdet omfattade en ca 7 hektar stor yta och den södra ca 3 hektar. Den sammanlagda ytan av de fyra boplatslägena utgjorde cirka 21 000 m².

Syfte och metod

Syftet med utredningen var i den södra delen av området att konstatera om det där fanns ej tidigare kända fornlämningar. I den norra delen syftade utredningen till att klargöra om de fyra boplatslägena inom området utgjorde fornlämningar eller inte.

Utredningen etapp 1 i den södra delen av planområdet omfattade en kompletterande kart- och arkivgenomgång samt fältinventering. Avsikten var att sedan övergå till en andra utredningsetapp med utredningsgrävning, om behov av detta förelåg. Det gjorde det dock inte och ingen andra utredningsetapp genomfördes här.

I den norra delen av utredningsområdet grävdes sökschakt med hjälp av maskin, i kombination med handgrävning/rensning av underliggande lager. Schakten grävdes minst en skopbredd breda (ca 1,5 meter) och ner till orörd nivå. Samtliga schakt mättes in med GPS, fotograferades och beskrevs.

Utredningens resultat

Södra delen

Utredningen inleddes med arkiv- och kartstudier. I dessa framkom inget som kunde påvisa aktiviteter av historisk eller förhistorisk karaktär, varvid en fältinventering av området följde.

Området bestod av anlagda ytor såsom en parkeringsplats, fotbollsplan, en utplanad gräsmatta och ett område vid en båtklubb (figur 3). Även en badplats med strand ingick i området. Alla ytor var tydligt avplanade och material från detta kunde iakttas vid badplatsen och i den norra delen av området där schaktmassor hade lagts upp för att bilda vallar eller terrasseringar som ingick i badplatsens uppbyggnad. Då området var så hårt utsatt för markarbeten drogs slutsatsen att spår av eventuella aktiviteter som en gång skett på platsen inte längre kan finnas kvar. Ingen utredningsgrävning genomfördes därför inom det södra området.

Figur 3. Det södra området med de tydligt anlagda och avplanade ytorna. Foto från nordost av Ellinor Sabel.

Norra delen

I det norra området fanns fyra boplatsslagen, Objekt 1–4, vilka utredningsgrävdes för att klargöra om de innehöll fornlämningar. Sammantaget upptogs 41 schakt inom objekten (se figur 4 och bilaga 1).

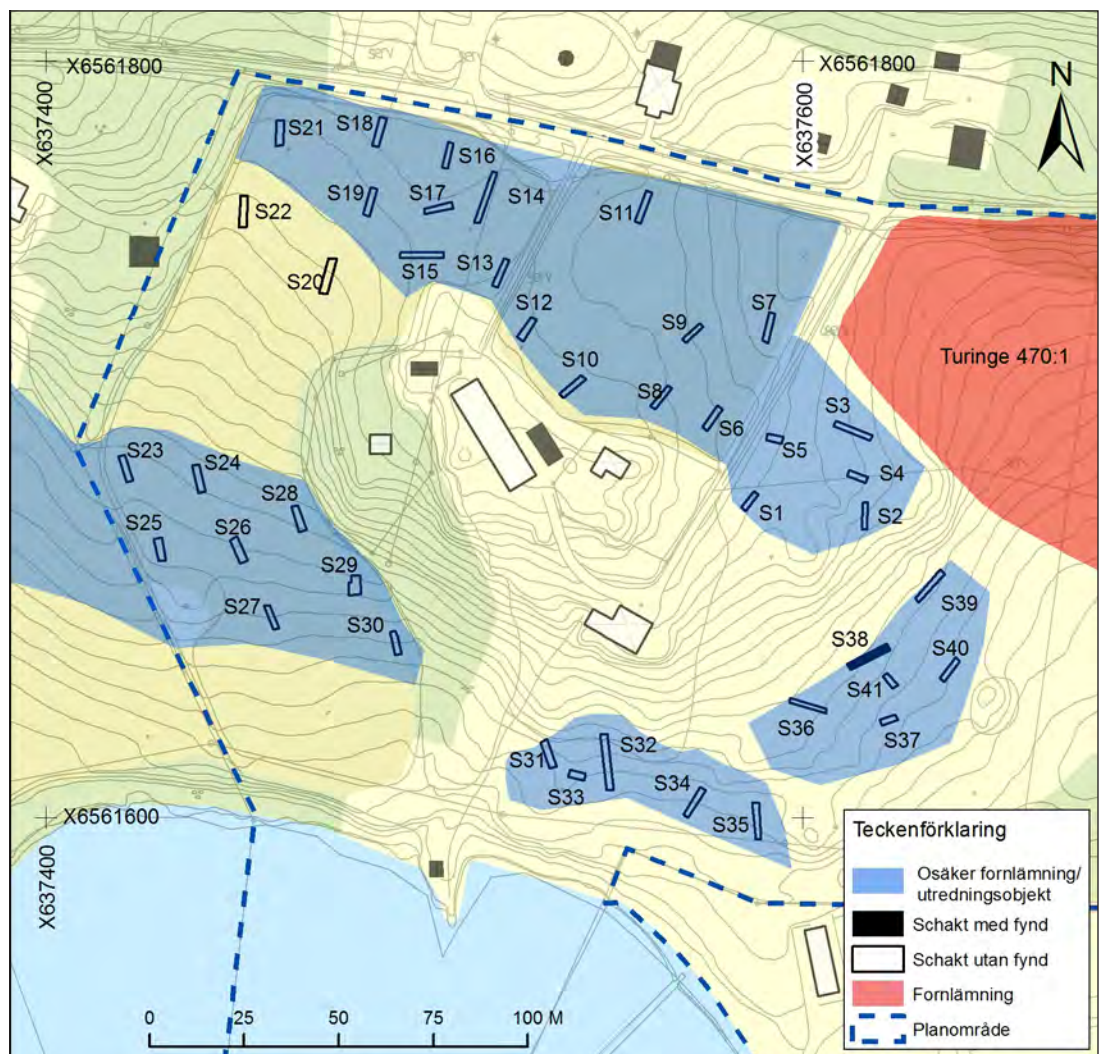
Objekt 1 utgjordes av en relativt plan, före detta åkeryta direkt norr om gården Älgbostad. I den östra delen var den mer kuperad och där fanns ett fåtal uppstickande berghällar. Inom området grävdes sammanlagt 22 schakt. Under det tidigare odlade lagret vidtog

varierade jordarter dominerade av sandig eller siltig morän med silt/lera i de lägre liggande delarna. Inte i något av schakten kunde spår från förhistorisk aktivitet påvisas, vare sig fynd eller anläggningar.

Objekt 2 utgjordes av en gräsbevuxen före detta åkeryta sydväst om gården Älgbostad. Ytan sluttade mot söder ner mot sjön. Endast den östra delen av objektet låg inom det nu aktuella planområdet. Inom denna del av ytan grävdes sammanlagt 8 schakt. Under det tidigare plöjda lagret vidtog lera/silt. Ploglagret innehöll enstaka fynd av sentida tegel. Inte i något av schakten kunde spår från förhistorisk aktivitet påvisas, vare sig fynd eller anläggningar.

Objekt 3 var beläget söder om gården Älgbostad och strax norr om badplatsen och utgjordes av igenväxande ängsmark med enstaka träd i den norra delen. Spår efter markarbeten kunde ses på ytan, troligen från badplatsens anläggande. Inom området grävdes sammanlagt fem schakt. Under det äldre odlingslagret vidtog sand/sandig morän och flera partier uppvisade störningar i form av sotiga lager och sprängsten. Inte i något av schakten kunde spår från förhistorisk aktivitet påvisas, vare sig fynd eller anläggningar.

Objekt 4 var beläget sydost om gården Älgbostad och utgjordes av igenväxande ängsmark vilken tidigare odlats. Inom ytan grävdes sammanlagt sex schakt. Under ett ställvis

Figur 4. Plan med de utredningsgrävda boplatslägena Objekt 1–4 och upptagna schakt markerade på kommunens grundkarta över fastighetskartan. Skala 1:2000.

kraftigt äldre ploglager vidtog sandig morän i de västligaste schakten och i övriga schakt framkom silt/lera. I ett av de förstnämnda schakten (schakt 38, se figur 4 och bilaga 1) framkom ett fragment slagen kvarts i den övre delen av moränen. Schaktet förlängdes och ytterligare ett schakt upptogs strax söder om fyndet. Inga ytterligare fynd eller andra fornlämningsindikerande lämningar påträffades dock.

Tolkning och utvärdering

Utredningen har utförts utan avvikelser gentemot undersökningsplanen avseende tidsåtgång, genomförande och måluppfyllelse. Lämningarna var dock mer sparsamma än väntat och inga fornlämningar framkom. Den södra delen av utredningsområdet var så pass hårt utsatt för markarbeten att inga lämningar bedömdes kunna finnas bevarade här. Inte heller inom de fyra objekten i den norra delen av planområdet framkom några fornlämningar trots goda förutsättningar. Delvis kan detta vara ett resultat av att området brukats under lång tid och mer diskreta spår kan därmed ha försvunnit (jämför resultatet av förundersökningen). Det kvartsavslag som framkom inom Objekt 4 skulle kunna vara ett tecken på det. Eftersom inga ytterligare lämningar framkom i anslutning till fyndet betraktas platsen som en ”fyndplats” och därmed som en övrig kulturhistorisk lämning och inte som en fornlämning.

Inga vidare arkeologiska insatser anses behövas inom den nu utredda södra delen av området eller vid objekten 1–4 i det norra området.

Förundersökningen

Bakgrund

Den förundersökta fornlämningen, Turinge 470:1, är en boplatz med sannolik datering till yngre stenålder. Den påträffades på 1970-talet av Boris Wredenmark, som under en period fungerade som Riksantikvarieämbetets ombud och på privat initiativ inventerade och anmälde flera boplatser i området till FMIS. Platsen är tidigare odlad och i det då öppna ploglagret påträffades bland annat ett 10-tal stenyxor, slip- och malstenar samt flinta och keramik. Vid efterkontroll av Riksantikvarieämbetet iaktogs inga ytterligare fynd. Vid registreringen i FMIS gavs området en ungefärlig begränsning baserad på fyndutbredning och topografi. Då området nu blev aktuellt för detaljplaneläggning fanns skäl att bättre klargöra fornlämningens utbredning. Inga arkeologiska undersökningar har tidigare gjorts av boplatzen.

Området utgörs av mjukt sydsluttande mark, idag bevuxen med gräs, örter och glest stående björkar (figur 5). Avgränsningen i FMIS omfattade ett 170×60–90 m stort område, vilket i norr, öster och väster begränsades av befintliga vägar – Hökmossevägen i norr, Karlslundsvägen i öster och den mindre vägen in mot gården Älgbostad i väster (se figur 2, s. 6). Områdets nedre, södra del är låglänt och i dess lägsta parti löper ett öst-västgående dike. Enligt närboende bildas här ofta stora vattensamlingar på våren.

Figur 5. Översikt över stenåldersboplatzen Turinge 470:1 från sydost. I förgrunden syns den nord-sydgående Hökmossevägen som begränsar fornlämningen i öster och bögre upp i bild ans Karlslundsvägen som utgörs dess norra begränsning. Foto Britta Kihlstedt.

Syfte, metod och genomförande

Syftet med förundersökningen var således att göra en säkrare avgränsning av boplatzen, som underlag för detaljplaneläggningen. Avgränsningen skulle endast göras åt söder och väster, i norr och öster skulle avgränsningen mot befintliga vägar tills vidare kvarstå.

För att avgränsa boplatzen grävdes sökschakt med hjälp av en traktorgrävare. Eftersom området länge varit odlat antogs ploglagret innehålla fynd, varför detta grävdes igenom skiktvis med maskin och då och då kontrolleras med handredskap. Underliggande lager rensades med fyllhammare och vid behov även med skärslev (figur 6).

Ursprungligen planerades stråk av schakt från fornlämningens yttre delar vidare åt söder och väster till dess inga fynd/anläggningar längre framkom. På grund av de sparsamma lämningarnas mycket fragmentariska tillstånd blev det dock nödvändigt att uppta schakt inom i stort sett hela fornlämningen och inte bara inom dess perifera delar. Sammantaget upptogs ca 600 m², fördelat på 26 schakt, vilka var mellan 3,5 och 18 meter långa och i allmänhet 1,5–3 meter breda. Ibland grävdes de bredare för att man bättre skulle kunna tolka diffusa anläggningar och lager. Schakten grävdes genom det omrörda odlingslagret och ner till underliggande mark. De lades igen efter avslutad undersökning.

Osäkra anläggningar delundersöktes om detta var nödvändigt för att klargöra deras karaktär och fornlämningsstatus. Ambitionen var dock att göra så lite ingrepp i fornlämningen som möjligt.

Avsikten var att schakt och påträffade lämningar skulle mätas in med RTK GPS. Tekniska problem gjorde dock att inmätningen fick göras med en enkel GPS, varför mätningarnas exakthet är sämre; osäkerhetsmarginalen uppskattas till i allmänhet 1–2 meter. Övrig dokumentation bestod av digital fotografering och beskrivning av schakt och anläggningar. Mot bakgrund av förundersökningens syfte gjordes inmätning av fynd, anläggningar och lager på en översiktlig nivå liknande den vid utredningsgrävningar. Detta betyder exempelvis att anläggningar enbart mättes in som punkter, fotograferades och beskrevs översiktligt. I enstaka fall upprättades profilskisser över snittade anläggningar. De fynd som påträffades tillvaratogs, rengjordes och basregistrerades.

Figur 6. Ellinor Sabel handrensar schakt 2 i områdets nordöstra del. Foto från norr av Britta Kihlstedt.

Förundersökningens resultat

Lagerförhållanden

Lagerbilden i de 26 schakten var varierad. Hela området har tidigare varit brukat och den sluttande topografin har lett till en successiv förflyttning av odlingsjord från sluttningens övre, norra delar och söderut. I de norra schakten var ploglagret därför relativt tunt, ca 0,2–0,3 meter, medan det i de mellersta och nedre delarna av sluttningen ställvis uppgick till 0,50–0,60 meter, med en skiktning i en äldre, ljusare och en yngre, mörkare del. Även de underliggande jordarterna varierade, med en dominans av rent sandiga fraktioner i de övre delarna och silt/lera i de lägre. I de sandiga partierna fanns dock även stråk av både silt och av sandig morän med varierande inslag av sten och block. Det senare dominerade i områdets nordöstra del. Generellt föreföll odlingen ha skurit djupt ner i de underliggande lagren, i synnerhet i den norra delen av området.

Anläggningar

Samttaget påträffades nio anläggningar glest spridd inom det tidigare registrerade boplatsoområdets norra delar. Några av dessa var svårtolkade och osäkra. Bland de tydligare anläggningarna fanns två härdar (A1 och A4, se figur 7), ett stolphål som dock inte kunde knytas till någon konstruktion (A7), och två gropar (A2 och A5). I A5

framkom flera keramikfragment vid rensning i ytan (F2 och F3) Ytterligare en anläggning, en rännformig nedgrävning (A9), innehöll fynd, i detta fall en slipsten (F6). Återstående tre anläggningar var mer osäkra, de utgjordes av en sotfläck (A3) och två gropar/nedgrävningar av svårtolkad karaktär (A6 och A8). Slutligen ska nämnas en större, delvis stenfylld nedgrävning som påträffades i schakt 24 i den västra delen. Denna tolkades dock, på grund av sin karaktär och innehållet av enstaka fragment tegel och glas, som sentida. Huvuddelen av anläggningarna påträffades i områdets östra del (se bilaga 6). Bara den rännformiga nedgrävningen, A9, framkom i den västra delen.

Tabell 1. Sammanfattande anläggningstabell.

Typ	Antal	Anm
Härd	2	
Stolphål	1	
Grop	2	Keramik
Grop?	2	Osäkra
Sotfläck	1	
Ränna?	1	Slipsten

Figur 7. Ellinor Sabel delundersöker anläggningarna A1, en härd och A2, en grop, i schakt 6. Foto från sydväst av Britta Kihlstedt.

Fynd

Bara ett litet antal fynd påträffades, vilket var något förvånande mot bakgrund av de många fynd som tidigare tillvaratagits på platsen. Förundersökningens fynd utgörs främst av keramik, men också ett mindre antal bearbetade stenföremål samt ett fragment bränd lera (tabell 2). Huvuddelen av keramiken framkom vid rensning av gropen A5, som nämnts ovan, återstoden av fynden påträffades glest spritt inom den nordvästra respektive nordöstra delen av området (se bilaga 6).

Tabell 2. Sammanfattande fyndtabell.

Material	Sakord	Antal	Vikt, g
Keramik	Skärva	13	14,7
Bränd lera	Bränd lera	1	3,6
Sandsten	Slipsten	1	218,4
Kvarts	Avslag/avslagsfragment	2	4,2
Kvarts	Avfall	1	2,2
Bergart	Knacksten	1	411,5

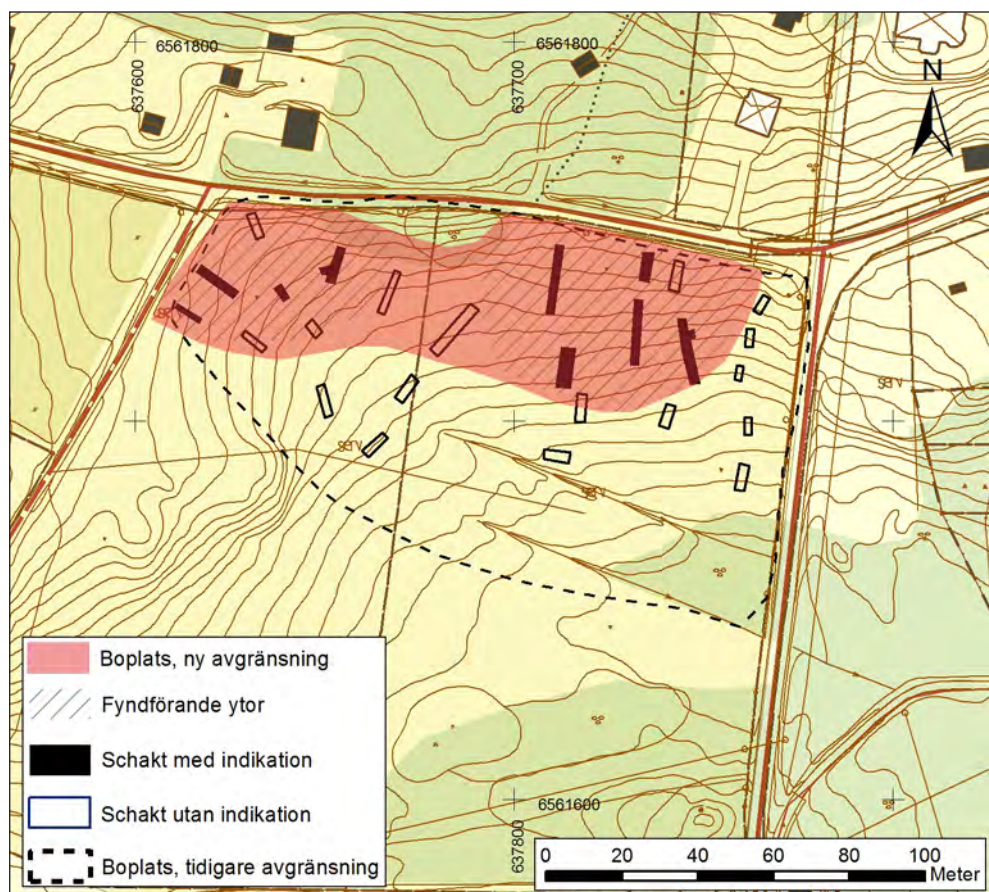
Keramiken består huvudsakligen av små odecorerade kärnfragment av ett rödbrunt gods med relativt grov magring av krossad bergart; i ett fall syns ett nästan centimeterstort magringkorn av fältspat i en av de små skärvorna. Detta är en godstyp som är vanlig inom den tidigneolitiska trattbägarkeramiken i östra Mellansverige. Bara två fragment uppvisar dekor. Det är två små mynnings-skärvor, med enkla intryck på mynningsranden.

De tre kvartsfragmenten är av varierande kvartskvalitet och utgörs av två avslag/avslagsfragment, ett är bipolärt slaget och ett slaget med plattformsmetod, och ett avfall. Knackstenen är av granit(?), oval, med en liten, något osäker, knackyta i ena änden. Den har också en inknackad grop på ena långsidan och kan ha utgjort en kombinerad knack- och städsten. Den påträffade slipstenen är av gulaktig sandsten och har skålade slipytor på båda sidor.

Utbredning och avgränsning

Fynd och anläggningar framkom inom två ytor i områdets övre, norra del, dels i sydsluttningen i nordöst, dels i sydöstsluttningen i nordväst (figur 8 och bilaga 6). Huvuddelen av lämningarna framkom i den nordöstra delen. Lämningarna är huvudsakligen kopplade till de övre delarna av sluttningen, ca 43–47 m ö.h., där jordarten domineras av sand. I de lägre, siltiga eller leriga partierna påträffades inga fynd eller anläggningar.

De två fyndförande områdena har dragits ihop till en sammanhängande yta trots att de mellanliggande schakten saknar fynd. Detta eftersom lämningarna generellt framkom mycket glest och spritt inom de fyndförande områdena med mellanliggande tomma schakt. Intrycket är att det fyndförande lagret kraftigt skadats av åkerbruket och att det ställvis troligen förstörts helt. Detta förklarar sannolikt den glesa och spridda fyndbilden.

Figur 8. Plan över boplatsen Turinge 470:1 med fyndtomma och fynd- och/eller anläggningsförande schakt samt med den nya och gamla avgränsningen markerade. Skala 1:2 000.

Tolkning och utvärdering

Förundersökningen har utförts i enlighet med undersökningsplanen avseende genomförande, tidsåtgång och måluppfyllelse, med smärre avvikelser när det gäller inmätningstekniken. Förundersökningen har resulterat i en avgränsning av boplatser, baserad främst på utbredningen av anläggningar och fynd, men också med stöd av topografi och jordartsförhållanden. Avgränsningen blev dock besvärligare än väntat på grund av lämningarnas sporadiska och fragmentariska karaktär, vilket bedöms vara ett resultat av att området varit odlat. Det finns många exempel på att stenålderslämningar av den här typen är känsliga för långvarigt åkerbruk. (se t.ex. Kihlstedt 2012b; Werhwein 2006). Detta är sannolikt ett resultat av deras lägen i sluttningar med lättörliga, sandiga kulturlager. Boplatserna innehåller ofta rikliga fyndmängder, medan anläggningarna är mer svårlokaliserade och diffusa. Detta gör effekterna av åkerbruket desto allvarigare eftersom det i första hand är de fyndförande lagren som skadas.

De lämningar som påträffades vid förundersökningen är alltför sparsamma för att dra några säkra slutsatser angående datering och funktion. Keramiken är dock generellt av en typ som överensstämmer med tidigneolitisk trattbägarkeramik, även om fragmenten är alltför få och svårbedömda för en säker datering. Boplatsernas nivåförhållanden och topografiska läge, på sydsluttande sandmark, indraget från den samtida stranden, är också typiskt för denna typ av lokaler. Det övriga materialet motsäger inte en sådan datering även om både äldre och yngre inslag är möjliga. Om antagandet om en tidigneolitisk datering är riktigt utgör boplatserna en av flera samtida lokaler med agrar prägel som ligger i anslutning till Turingeåsens lätta sandjordar, vilka lämpade sig väl för den tidens jordbruk.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Fornminnesregistret (FMIS)

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

Aktbeteckning C9:33 Älgbostan nr 1. Geometrisk avfattning 1687

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMA)

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

Aktbeteckning 01-tur-75. Karta över alla ägorna till Nykvarn. Langdal och Nibble upprättad 1881. (Begärt men inställt laga skifte)

Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK)

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

Rak-id J133-10h2i52. Ekonomiska kartan 1951.

Rak-id J112-67-1. Häradsekonomiska kartan (inget angivet årtal).

Litteratur

Kihlstedt, B., 2012a. Hökmossen 1B, Arkeologisk utredning etapp 1. Stiftelsen Kulturmiljövård. Rapport 2014:15. Västerås.

Kihlstedt, B., 2012b. Djulö. Nyfunna gravar och boplatser på Katrineholmsåsen. Arkeologisk utredning. Djulö 2:3 m. fl., Katrineholms stad och kommun, Södermanlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:44. Västerås.

Werthwein, G., 2006. Stenåldersboplatsen vid Brokvarn. Arkeologisk förundersökning på del av RAÄ 37, Ströpsta 3:387. Turinge socken och Nykvans kommun, Södermanland. Stockholms Läns Museum Rapport 2006:13. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

Utredningen

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	KM 15015
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	4311-42076-2014, 2015-04-14
Beställare:	Nykvarns kommun
Personal:	Ellinor Sabel (projektledare), Britta Kihlstedt, Kristina Jonsson
Landskap:	Södermanland
Län:	Stockholm
Kommun:	Nykvarn
Socken:	Turinge
Fastighet:	Nykvarn 1:1, 1:171, 1:243 m.fl.
Fornlämning:	-
Kartblad, fastighetskartan:	65G6DS NYKVARN
Koordinater:	N6561730, E637565
Höjd över havet:	40–50 m
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2
Undersökningsperiod:	Maj–juni 2015
Utredd yta:	100 000 m ²
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH00
Inmättningsmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	Inga handlingar utöver rapporten arkiveras
Fynd:	Ett fynd (F1) förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Förundersökningen

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	KM 15042
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	43112-9857-2015, 2015-04-22
Beställare:	Nykvarns kommun
Personal:	Britta Kihlstedt (projektledare), Ellinor Sabel
Landskap:	Södermanland
Län:	Stockholm
Kommun:	Nykvarn
Socken:	Turinge
Fastighet:	Älgbostad 1:11 och 1:171
Fornlämning:	Turinge 470:1
Kartblad, fastighetskartan:	65G6DS NYKVARN
Koordinater, områdets mitt:	N6561700 E637680
Höjd över havet:	40–48 m
Typ av undersökning:	Förundersökning i avgränsande syfte
Undersökningsperiod:	Maj–juni 2015
Undersökt yta:	Ca 10 000 m ²
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH00
Inmättningsmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	15 digitala foton (nr 1–15) inlämnas till ATA.
Fynd:	Fynd med nr F1–9 förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilaga 1. Schaktabell, utredningen

Schakt	Inom objekt	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning
1	1	5,5	1,5	0,45	Ploglager 0,35–0,45 m tj. Mot botten grusig silt. I den NV delen fanns en grop/störning med krossat tegel. Inga fynd/anläggningar.
2	1	7	1,5	0,4–0,45	Ploglager ca 0,35 m tj. Mylligt och stenblandat. Under kom grusig morän med inslag av större stenar. Inga fynd/anläggningar.
3	1	9	1,5	0,35–0,4	Ploglager ca 0,3 m tj. Mylligt med mindre förekomst av kol och bränd lera. Under kom siltig sand med inslag av sten. Mer sandigt åt Ö. Inga fynd/anläggningar.
4	1	5,5	1,5	0,4	Ploglaget 0,3 m tj. Mylligt med inslag av sten. Under kom sandig morän med inslag av större stenar. Inga fynd/anläggningar.
5	1	4	1,5	0,4	Ploglager 0,35 m tj. mylligt med mycket rötter från träden i allén som leder mot Älgbostad. Under kom ljusgrå, lerig silt med moräninblandning. Inga fynd/anläggningar.
6	1	7	1,5	0,35–0,4	Ploglager 0,2–0,3 m tj. mylligt, steninblandat med bitar av tegel. Under kom ljus, gråbröd, siltig morän med inslag av större stenar. Inga fynd/anläggningar.
7	1	6,5	1,5	0,3–0,35	Ploglager 0,3 m tj. mylligt, steninblandat med inslag av tegel. Under kom ljus, grågul, siltig lera med inslag av större stenar. Inga fynd/anläggningar.
8	1	7	1,5	0,4–0,45	Ploglager 0,35–0,4 m tj. mylligt, steninblandat med visst inslag av tegel. Under kom rödbrun, grusig moränsand. Inga fynd/anläggningar.
9	1	7,5	1,5	0,35–0,4	Ploglager 0,35–0,4 m tj. mylligt, med inslag av lite sten och tegel. Under kom gråorange sandig silt med lite inslag av morärngrus och sten. Inga fynd/anläggningar.
10	1	7	1,5	0,3–0,35	Ploglager 0,25–0,3 m tj. mylligt, med inblandning av sten och rötter. Under kom rödbrun, siltig sand med inslag av morärngrus och sten. Inga fynd/anläggningar.
11	1	8	1,5	0,25–0,3	Ploglager 0,3–0,35 m tj. mylligt, med inslag av sten. Under kom ljus rödbrun, sandig silt med stort inslag av sten. I schaktets södra del kom ett markfast block/häll. Inga fynd/anläggningar.
12	1	6,5	1,5	0,3–0,4	Ploglager 0,3–0,4 m tj. mylligt. Under kom siltig, sandig morän med inslag av större stenar. Inga fynd/anläggningar.
13	1	8	1,5	0,25–0,35	Ploglager 0,2–0,3 m tj. Under kom ljus gråbrun, grusig silt med inslag av sten. Inga fynd/anläggningar.
14	1	14	1,5	0,3–0,4	Ploglager 0,25–0,35 m tj. Under kom gulbrun sand med fåtal stenar. Vissa mörkfärgningar i sanden som tolkades som stenlyft. Sotig mörkfärgning i sand. Oval, ca 1 m x 0,5 m. Några stenar mot schaktkanten. Tolkades som att den inte utgjorde en anläggning. Inga fynd framkom.
15	1	10,5	1,5	0,3	Ploglager 0,25–0,3 m tj med inslag av tegelkross och sten. Under kom siltig, lerig morän, kraftigt omrörd yta. Inga fynd/anläggningar.
16	1	7,5	1,5	0,3–0,35	Ploglager 0,25–0,35 m tj. Under kom sandig morän i den norra delen av schaktet som övergick i mer siltig morän i den södra delen av schaktet. Ett fåtal större stenar. Inga fynd/anläggningar.
17	1	8	1,5	0,35	Ploglager 0,3 m tj. Under kom sandig morän med visst inslag av större stenar. Inga fynd/anläggningar.
18	1	7	1,5	0,3	Ploglager 0,25 m tj. Under kom sandig morän med inslag av större stenar. Sandigare mot söder. Inga fynd/anläggningar.
19	1	8	1,5	0,3–0,35	Ploglager 0,25–0,35 m tj. Under kom siltig morän, stenigare mot söder. Inga fynd/anläggningar.
20	1	7	1,5	0,35–0,45	Ploglager 0,3–0,4 m tj. Under kom siltig morän. Inga fynd/anläggningar.
21	1	8	1,5	0,3–0,4	Ploglager 0,25–0,35 m tj. Under kom ljus beigebrå, lerig morän. Inga fynd/anläggningar.

forts. schakttabell, utredningen

Schakt	Inom objekt	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning
22	1	7	1,5	0,4-0,45	Ploglager 0,3-0,35 m tj. Under kom siltig lera med inslag av sten och grus. Inga fynd/anläggningar.
23	2	7	1,5	0,3-0,35	Ploglager 0,35 m tj. Under kom ljust grågul lera. Inga fynd/anläggningar.
24	2	7	1,5	0,45-0,6	Ploglager 0,4-0,55 m tj. Under kom gråbrun, flammig lera med inslag av sten samt lite kol. Inga fynd/anläggningar.
25	2	6	1,5	0,35-0,4	Ploglager ca 0,3-0,4 m tj. Under kom siltig ljusbrun lera. Inga fynd/anläggningar.
26	2	7	1,5	0,4-0,45	Ploglager 0,35-0,4 m tj. Under kom ljusbrun siltig lera. Inga fynd/anläggningar.
27	2	7	1,5	0,4-0,45	Ploglager 0,3-0,35 m tj. Under kom siltig ljusbrun lera. Inga fynd/anläggningar.
28	2	7	1,5	0,5-0,6	Ploglager 0,3-0,4 m tj. Under kom siltig, ljust gråbrun lera. Inga fynd/anläggningar.
29	2	5	3	0,3-0,4	Ploglager 0,3 m tj. Under kom siltig lera som delvis täcktes av ett lager rödbrun sand. Inga fynd/anläggningar.
30	2	6	1,5	0,4-0,5	Ploglager 0,35-0,4 m tj. Med inslag av tegel och kol. Under kom siltig sand. Inga fynd/anläggningar.
31	3	7	1,5	0,2-0,3	Mylligt jordlager 0,2-0,25 m tj. Under kom sandig morän med mycket sten. Inga fynd/anläggningar.
32	3	12	1,5	0,3-0,4	Mylligt jord/ploglager ca 0,3 m tj. med tegelförekomst. Under kom sandig morän med stort inslag av sten. Partier med finare sand och silt. Inga fynd/anläggningar.
33	3	4	1,5	0,35	Mylligt jord/ploglager 0,3 m tj. Under kom sandig morän. Inga fynd/anläggningar.
34	3	8	1,5	0,3-1,0	I schaktet framkom en stor nedgrävning med bränt material. Gropen, med innehåll tolkades som en recent störning. Endast den NÖ metern i schaktet var orörd. Där kom grusig morän. Inga fynd/anläggningar.
35	3	9,5	1,5	0,2-0,8	I schaktet framkom två recenta störningar med sotigt, bränt material och sten (mestadels sprängsten). I övrigt kom, under det täckande jordlagret, sandig morän. Inga fynd/anläggningar.
36	4	10	1,5	0,3-0,4	Mylligt ploglager 0,25-0,3 m tj. Under kom sandig silt i den NV delen som övergick i sandig morän mot SO. En recent störning i mitten av schaktet med bl.a. ett nedgrävt, rostigt hönsnät. Inga fynd/anläggningar.
37	4	4	1,5	0,8	Mylligt ploglager uppemot 0,55 m tj. Under kom lerig silt med inslag av kol. Inga fynd/anläggningar.
38	4	11	2	0,3-0,4	Mylligt ploglager 0,25-0,35 m tj. Under kom gulbrun sandig morän med relativt stort inslag av sten. I det NV hörnet av schaktet fanns en recent störning i form av en grop med sot och kol vilken hade syns redan uppe i ploglagret. I mitten av schaktet framkom, i ytan av den sandiga moränen, ett fynd av slagen kvarts (Fynd nr. 1). Inga anläggningar.
39	4	10	1,5	0,4-0,5	Ploglager 0,3-0,4 m tj. Under kom ljust gråbrun, lerig, silt. Inga fynd/anläggningar.
40	4	8,5	1,5	0,3-0,5	Ploglager 0,3 m tj. Under kom ljust gråbrun silt. Inga fynd/anläggningar.
41	4	4	1,5	0,4	Ploglager 0,3-0,35 m tj. Under kom siltig morän med inblandad mylla och lera. Inga fynd/anläggningar.

Bilaga 2. Fyndtabell, utredningen

Fynd nr	Sakord	Material	Vikt, g	Storlek, m	Antal	Fyndomständighet
1	Avslag	Kvarts	4,3	0,03x0,023	1	Framkom under ploglagret, i ytan på underliggande morän, centralt i schakt 38. Inom objekt 4.

Bilaga 3. Schaktabell förundersökningen.

Schakt nr	Storlek, m	Djup, m	Jordart	Anmärkning
1	5x1,5	0,30	Mylla 0,25 m, därunder rödgul sandig morän.	Recent material i myllan.
2	4x2	0,30	Mylla 0,25 m, därunder rödgul sandig morän.	Störning centralt i schaktet. Recent material och enstaka bränd lera i myllan.
3	3,5x1,5	0,35	Mylla 0,25–30 m, därunder grov gul silt med enstaka sten.	En bit bränd lera i myllan.
4	4x1,5	0,25	Mylla 0,25 m, därunder siltig rödgul sand med en inslag av sten (<0,15 m).	Störning efter täckdike(?) i N delen.
5	7,5x2,5	0,30	Mylla 0,25 m, därunder rödgul, siltig morän med rikligt inslag av sten (<0,2 m) och grus.	
6	18x2,5-4,0	0,30–0,40	Mylla 0,30 m, därunder rödgul sand, siltigare i S:a delen.	Tegel i myllan.
7	7x3	0,30–0,35	Mylla 0,30 m, därunder siltig/sandig morän med mycket sten (<0,15 m). I den S:a delen vidtog sand.	A3, en sotfläck (osäker) och A4, en härd.
8	17x2,5	0,30–0,45	Mylla 0,30–0,4 m, därunder rödgul, grov sand med inslag av grus och småsten.	A5, en mörkfärgning och A6, en grop (osäker).
9	18x2,5	0,25–0,50	N del: Mylla 0,25, därunder grov, gul silt. S:a del: Mylla 0,4 m, därunder ljus sand/grov silt med järnutfällningar.	En störning (dike?) i den S:a delen. A7, ett stolphål.
10	11x2,5	0,25–0,35	Mylla 0,20–0,30 m, kraftigast i den S:a delen, Därunder gulbrun, sandig, grov silt med enstaka stenar och fläckar av ljus silt.	En 4–6 m bred störning innehållande recent material tvärs genom schaktets S:a del.
11	6x2,5	0,40	Mylla 0,30 m, därunder ljust gulgrå silt/lera.	Recent material i myllan. A8, en grop (osäker).
12	7x2,5	0,35	Mylla 0,20–0,30 m, därunder rödgul sand övergående i gulaktig silt. Stråk av grå silt/lera. Järnutfällningar.	
13	17x2,5	0,25–0,50	N:a del: Mylla 0,25 m, därunder gulgrå, grov silt. Mellersta del: Mylla 0,30 m, därunder ett stråk av sandig morän innehållande rikligt med sten (0,05–0,20 m). S:a del: Mylla 0,40–0,50 m, bestående av ett övre 0,3 m tjockt mörkt odlingslager och därunder ett något ljusare humöst äldre odlingskikt. I botten grå, grov silt.	Kolsplitter, bränd lera, tegel och glas i myllan, även i det undre ploglagret.
14	7x2,5	0,50–0,70	Mylla 0,50–0,60 m, bestående av flera äldre ploglager, därunder ljus, gulgrå, grov silt.	Recent material i myllan.
15	7,5x2,5	0,20–55	Mylla 0,40–0,50 m, därunder sandig, gulgrå, grov silt med enstaka stenar och järnutfällningar.	Två täckdiken i den N:a delen, varför schaktet inte grävdes i botten i denna del.
16	7x2,5	0,50	Mylla 0,35–0,45 m, därunder gulaktig, grov sand med en del järnutfällningar.	Recent material (tegel) i myllan.

Schakt nr	Storlek, m	Djup, m	Jordart	Anmärkning
17	7x2,5	0,30	Mylla 0,25 m, därunder ljust silt med enstaka block (<0,3 m).	
18	10x2,5-5	0,30-0,40	Mylla 0,25-0,35 m, kraftigast i S, därunder brungul, fin sand med enstaka sten (<0,3 m).	A9, en sotfläck. F5, en knacksten och F6 en slipsten. Schaktet vidgades åt SV för att avgränsa A9.
19	6x2,5	0,35	Mylla 0,20-0,30 m, kraftigast i S, därunder ljust gulgrå sand med järnutfällningar.	
20	4x2,5	0,40-0,80	Mylla 0,40 m, varav de undre av äldre karaktär. Därunder flammig, ställvis humös brungul-gulröd sand med inslag av spridda, kantiga stenar (0,05-0,15), kolsplitter och enstaka tegelfragment.	Oklara lagerförhållanden, förefaller stort.
21	4x2,5	0,55	Mylla 0,40-0,50 m, därunder något humös, flammig gulbrun sand, vilken åt SÖ övergår i ren, gråvit sand.	Tegelfragment nere i den flammiga sanden, troligen stort.
22	7x1,5	0,25-0,40	Mylla 0,25-0,35 m, kraftigast i SÖ, därunder i NV:a delen ett moränstråk med rikligt med grus och sten (<0,15 m). I den SO:a delen grå sand med järnutfällningar och längst i SO lera med enstaka stenar.	
23	6x1,5	0,35-0,45	Mylla 0,30-0,40 m, kraftigast i den SÖ:a delen, därunder gråbeige, fuktig grov sand med enstaka sten (<0,2 m) och stråk av siltig morän i den SÖ:a delen.	Bränd lera/tegel i mylla.
24	6x1,5	0,3-0,4	Mylla 0,25-0,35 m, kraftigast i den SÖ:a delen. Därunder rödbrun-brungul sand vilken övergick i siltig morän i SÖ.	I NV:a delen av schaktet fanns en stor, stenfylld grop, vilken på grund av tegel och stora tänder av idisslare bedömdes som recent. Gropen fortsatte utanför schaktet.
25	6x1,5	0,35	Mylla 0,30 m, därunder gulgrå, grov sand med järnutfällningar, vilken övergick i siltig/sandig morän i den S:a delen. Rikligt med sten och block, 0,10-0,70 m stora.	
26	12x1,5	0,30	Mylla 0,25 m, därunder gulgrå silt med enstaka sten i den N:a delen, sandig morän i de mellersta delen och brungul sand i den S:a.	

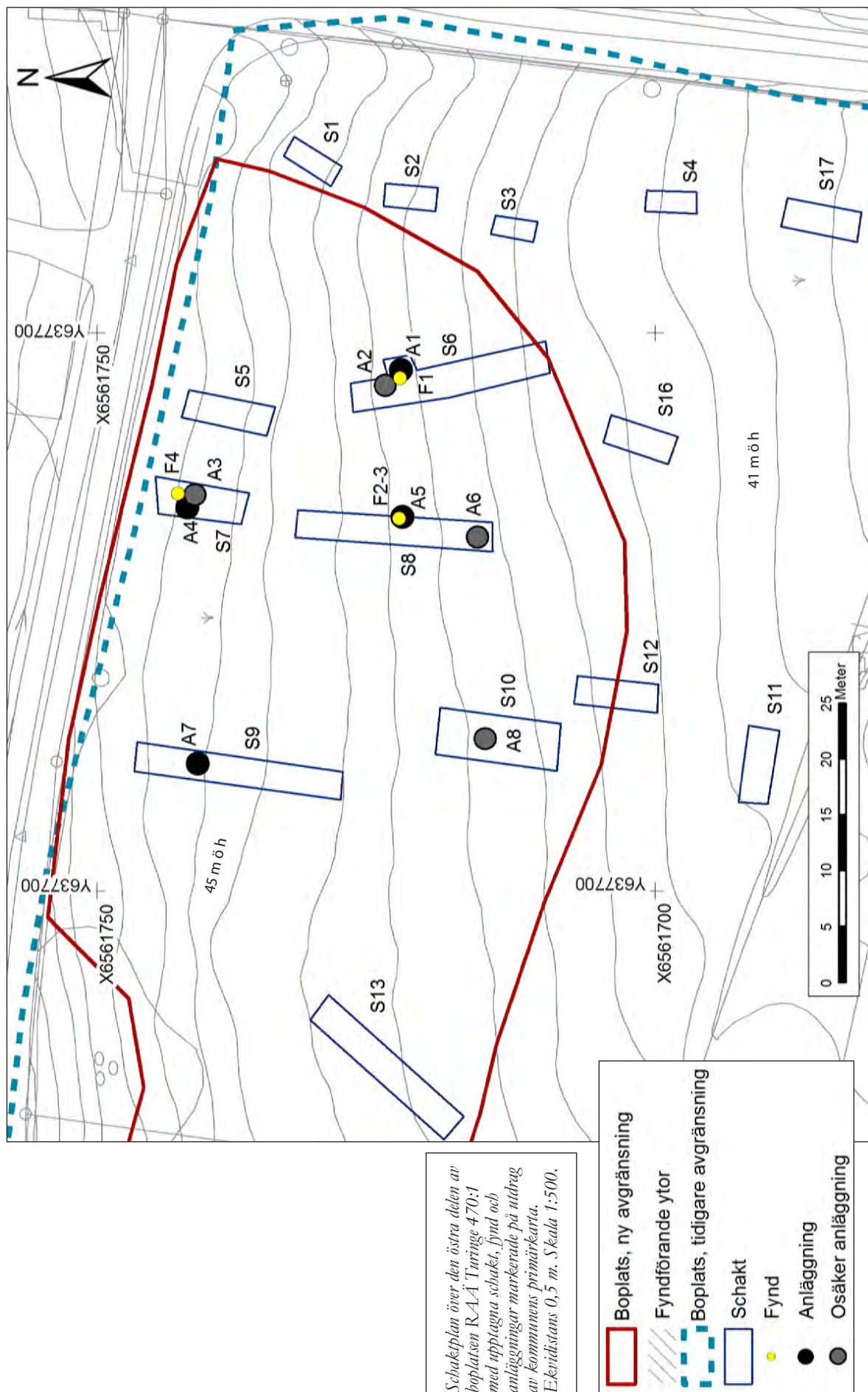
Bilaga 4. Anläggningstabell, förundersökningen

Anl. nr	Typ	Storlek, m	Djup, m	Beskrivning	Undersökt del	Anmärkning
1	Härd	2,10x1,20	>0,15	Oval med okänt tvärsnitt. Fyllning av humös, sotig, brunsvart sand med inslag av grus och sten, 0,1-0,3 m stora, varav en del skärvtsten	En mindre del i SV undersökt.	
2	Grop	0,5 m Ø	0,15	Rund med skålformat tvärsnitt. Fyllning av humös, svagt sotig, mörkt gråbrun sand. Diffus avgränsning.	50% undersökt.	Något osäker.
3	Sotfläck	0,6x0,5	-	Oval med okänt tvärsnitt. Fyllning av humös, sotig sand med inslag av sten, 0,05-0,15 m stora, varav en del skärvtiga.	Ej undersökt.	Osäker.
4	Härd	Ca 1,10 m Ø	>0,15	Rundad (?) med okänt tvärsnitt. Fyllning av humös, sotig, mörkt brunsvart sand med inslag av sten, i allmänhet ca 0,05-0,10 m stora. Sotigare mot botten.	En mindre del i SÖ undersökt.	Belägen omedelbart N om block. Osäker avgränsning i N, här vidtar ett stort område.
5	Grop	Ca 0,6 m Ø	-	Rundad, med okänt tvärsnitt. Fyllning av humös, svagt sotig gråbrun, något siltig sand.	Ej undersökt.	Ligger i schaktkant, därför ej avgränsad åt Ö. Fynd av keramik vid rensning (F2 och F3). Belägen ca 9 m S om N:a schaktkant.
6	Grop(?)	1,30x0,6	0,5	Avlång med oregelbundet tvärsnitt. Fyllning av humös, sotig sand med inslag av träkol och skärvtig sten. En del träkol förekommer i tydliga koncentrationer i anslutning till kraftigt rödbränd sand.	50% undersökt.	Osäker, möjligen recent rotbrand eller liknande.
7	Stolphål	0,35 m Ø	0,2	Runt med skålformat tvärsnitt. Fyllning i den övre delen av brun, humös siltig sand med en undre ljusare del bestående av gulbrun, flammig siltig sand. Stenskoning av 0,1-0,2 m stora stenar. Denna var intrasad i ytan, men kvar i den N:a kanten av nedgrävningen.	50% undersökt.	Belägen ca 1 m N om S:a schaktkant.
8	Grop(?)	0,90x0,60	0,35	Oval/oregelbunden med skålformat tvärsnitt. Fyllning av humös, mörkt gråbrun, något sotig, sandig silt med inslag av kolsplittar och flera stenar längs den Ö:a kanten, ca 0,1 m stora. Diffus avgränsning.	50% undersökt.	Osäker tolkning. Osäker inmätning.
9	Ränna(?)	1,3x0,4 m	0,25	Oval med skålformat/oregelbundet tvärsnitt. Fyllning av humös, flammig, svagt sotig sand med enstaka mindre sten (<0,1 m). I profil förefaller anläggningen böja av mot V.	Två mindre partier undersökta, dels den N:a änden, dels ett centralt ca 0,2 m brett snitt.	Fynd av slipsten, F6, vid rensning. Något osäker anläggning, möjligen en rotvälta.

Bilaga 5. Fyndtabell, förundersökningen

Fynd nr	Kontext	Sakord	Del, dekor	Material	Antal	Vikt, g	Anmärkning
1	A1, schakt 6	Avfall	-	Kvarts	1	2,0	Vid rensning i kanten av av A1 (hård).
2	A5, schakt 8	Skärva	Mynning, dekorerad	Keramik	2	3,1	Vid rensning av A5 (mörkfärgning).
3	A5, schakt 8	Skärva	Buk, odekorerad	Keramik	10	9,0	Vid rensning av A5 (mörkfärgning).
4	A4, schakt 7	Fragment	-	Br lera	1	3,6	Vid rensning av A4 (hård). Intryck av växtrester.
5	Schakt 18	Knacksten	-	Bergart	1	411,5	Vid schaktning i övergång mylla/underliggande sand.
6	A9, schakt 18	Slipsten	-	Sandsten	1	218,4	Vid rensning av A9 (ränna).
7	Schakt 20	Avslag	Bipolärt	Kvarts	1	0,9	Kärna? Vid schaktning, i övergång mylla/underliggande sand.
8	Schakt 24	Skärva	Buk, odekorerad	Keramik	1	2,6	Vid rensning, i övre del av sand.
9	Schakt 22	Avslagsfragment	Plattform	Kvarts	1	1,3	Vid schaktning, i mylla.

Bilaga 7. Schaktplaner förundersökningen.

Schaktplan över den östra delen av boplatsen RÅÄ Turinge 470:1 med upptecknade schakt, fynd och anläggningar markerade på utdrag av kommunens primärkarta. Ekenidstans 0,5 m. Skala 1:500.

- Boplats, ny avgränsning
- Fyndförande ytor
- Boplats, tidigare avgränsning
- Schakt
- Fynd
- Anläggning
- Osäker anläggning

